

Паращук Л. Г.
*кафедра цивільного права і процесу
юридичного факультету ТНЕУ,
здобувач заочної форми навчання
Київського національного університету
внутрішніх справ ЮФ ТНЕУ
Науковий керівник: доктор
філософських наук, професор,
професор кафедри загальноюридичних
дисциплін КНУВС,
Братасюк Марія Георгіївна*

СВОБОДА ЯК ОСОБИСТЕ НЕМАЙНОВЕ БЛАГО

Євроінтеграційні процеси, що останніми десятиліттями відбуваються в Україні, гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами, призвели до кардинальних змін ціннісних орієнтацій в нашій державі. Поступова зміна легістського типу праворозуміння (за яким право ототожнювалось із законом) на юснатуралістичний (заснованому на принципах природної справедливості, свободи, добра, рівності, спільного блага тощо) визначила пріоритетність особистих немайнових благ, які є найбільш цінними для людини, будучи невід'ємними від її сутності, такими, що надають можливість вільно розпоряджатися собою, забезпечувати особисту свободу, життєво важливі умови існування [1, 25]. Цивільний кодекс України (ст. 269) визначає особисті немайнові права як такі, що належать кожній фізичній особі від народження або за законом, тісно пов'язані з нею, не мають економічного змісту. Людина володіє ними довічно [2, 65].

Особисті немайнові права виникають з приводу немайнових благ, серед яких життя, здоров'я, індивідуальність та ін., які, залежно від їх значення для окремого індивіда, мають певну ієрархію. Найбільш цінними є блага, за допомогою яких забезпечується природне існування фізичної особи. Свобода є одним із найважливіших особистих немайнових благ людини, вона трактується як можливість вільно, незалежно від інших, на основі власних інтересів, визначати свою поведінку у суспільстві. Свобода – категорія багатоаспектна, тому включає в себе фізичну, економічну, політичну та індивідуальну свободи. Під фізичною свободою розуміється можливість належати собі у конкретному фізичному світі, рухатися, переміщуватися у просторі [3, 480]. Фізична свобода є передумовою існування всіх інших свобод, оскільки її відсутність виключає можливість здійснення будь-якої іншої свободи.

Особливість свободи, як об'єкта права на свободу, полягає в тому, що вона, як і інші особисті немайнові блага, втілена в самій особі. Найповніше сутність права на свободу розкривається через основні ознаки особистих немайнових прав, серед яких особистісність, немайновість та цілеспрямованість на задоволення потреб людини. Особистісність вказує на неможливість позбавлення людини свободи без втрати її фізіологічної, моральної, духовної та ін. цілісності. Ця ознака розкриває особливий характер особистих немайнових прав, в тому числі і права на свободу, який проявляється не тільки у неможливості позбавлення права з боку інших осіб, але й у неможливості особи відмовитися від свого немайнового права. Немайновість права на свободу вказує на те, що воно позбавлено економічного змісту, тобто не може бути точно оцінено, для нього не характерна оплатність, його здійснення не супроводжується зустрічним майновим наданням (еквівалентом) зі сторони інших осіб [4, 15]. Цілеспрямованість на задоволення фізичних (біологічних), духовних, моральних, культурних чи соціальних потреб, звертає увагу на особливу цінність цього права, за допомогою якого забезпечується внутрішній духовний світ людини.

Для людини, яка перебуває у соціальному середовищі, категорія свободи є визначальною, вона простежується у будь-якому праві. М. Априаніч взагалі вважає, що людина наділена лише одним особистим немайновим правом – правом особистісної свободи, відповідно до якого уповноважена особа наділена можливістю, крім випадків, встановлених законом, вимагати від усіх оточуючих осіб такого утримання від будь-яких дій, що забезпечує їй свободу визначення власної поведінки у немайновій сфері, не спрямованій на будь-які матеріальні або нематеріальні блага [5, 14]. Частково погоджуючись з тим, що множинність та різноманітність особистих немайнових прав (наприклад, право на охорону здоров'я, право на особисту недоторканість, право на

безпечне для життя і здоров'я довілля, право на індивідуальність) є складовою особою свободи людини, зауважимо, що для охорони належних людині немайнових прав це поняття доволі обширне, і потребує детальної регламентації позитивним правом.

Обсяг правомочностей, які людина вчиняє, здійснюючи право на свободу, є невизначеним, що узгоджується з принципом: „дозволено все, що не заборонено законом”. Встановлені законом обмеження покликані забезпечувати як права та інтереси окремого індивіда, так і суспільства в цілому (наприклад, заборона дій, що призводять до нанесення шкоди оточуючому середовищу). Свобода, втілена в право, надає можливість особистостям з власними концепціями життя співіснувати, взаємоузгоджувати свою поведінку з поведінкою інших суб'єктів. Г.Гегель відзначав, що справжня свобода досягається завдяки визнанню: «Я тільки тоді істинно вільний, якщо й інший також вільний і мною визнається вільним» (Г. Гегель) [6, 201]. Головне для свободи людини – особисте самообмеження і особистий самоконтроль, виходячи з високих моральних цінностей та вимог, культурних установок та гуманних, загальнолюдських орієнтацій та спрямованості [7, 33]. Таким чином підкреслюється відмінність свободи від сваволі, визначаються певні межі, за якими свобода переростає у сваволлю. Гарантією реалізації права на свободу є заборона будь-яких форм фізичного та психічного тиску на фізичну особу, втягування її до вживання спиртних напоїв, наркотичних та психотропних засобів, вчинення інших дій, що порушують право на свободу (ч.2 ст. 288 ЦК України). Цим підкреслюється, що поведінка особи щодо реалізації її права, має формуватися залежно від її волі в межах, які передбачені чинним законодавством.

Отже, право на свободу розкривається через можливість особи на власний розсуд обирати поведінку у сфері свого приватного життя, чим визначається повага до приватності, визнання автономності людини. Забезпечення державою невід'ємних прав людини, серед яких і право на свободу, створюють передумови для її природного існування, духовного, творчого росту, надають їй можливості для реалізації власних потреб та формують її як діяльну істоту.

Список використаних джерел:

1. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні / за ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. – К.: Видавництво “Юридична думка”, 2008. – 252 с.
2. Цивільний кодекс України. Станом на 26 червня 2006р. – К.: Велес, 2006. – 272 с.
3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2-х. – 2-е вид., перероб. і доп. / [за ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнєцової, В.В. Луця]. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – Т. 1. – 832с.

4. Анисимов А.Л. Честь, достоинство, деловая репутация под защитой закона / [Электронный ресурс] / А.Л. Анисимов // Норма. – 2004. – 88с. – Режим доступа: www.juristlib.ru.
5. Пунда О.О. Поняття та проблеми здійснення особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування людини: [Монографія] / О.О. Пунда. – Хмельницький-Київ, 2005. – 436 с.
6. Філософія права: Навч. посібн. / [Данільян О.Г., Байрачна Л.Д., Максимов С.І. та ін.]; за заг. ред. О.Г. Данільяна. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 272 с.
7. Семенов В.С. О перспективах человека в XXI столетии / В. С. Семенов. – Б.м.: [б. и.] // Вопросы философии. – 2005. – № 9. – С. 26-37.